

Hit kom en gång en skänkugn från Torshälla. Den skeppades till Bhoruka Steel i Bangalore. Men vad hände sedan?

Anil Kumar var fackledare på svenska SKF men sparkades. Från vänster systemen Girija, barnen Dhatri och Ruthvik, mamma Indira och hustrun Usha.

Köpfest i svenska butiker. Kläderna reas ut men H&M har ändå lyckats öka vinsten från 9 till 19 miljarder på fem år.

Foto: SCANPIX

Du sköna nya

Jag drog till **Indien** för jag hade problem med globaliseringen. Där, i ett trådvalsverk, sprang jag på Bengan och Micke. Och allt klarnade.

Text: HARALD GATU

Egentligen började allt i Torshälla för en sådär tjugofem år sedan.

Ingen snackade om globalisering på den tiden trots att tiotusentals jobb försvann från svensk stålindustri. Bruk slogs ihop, bruk stympades, bruk slimmades till nåt helt nytt, nästan oigenkännbart. Den som då jobbade i Storfors, Surahammar, Söderfors, den vet.

Allt det där kallades omstruktureringar och nödvändiga åtgärder och det talades om framtida konkurrenskraft och specialisering och nischer och om, ja, överlevnad.

Den utrustning som inte längre behövdes auktionerades bort till köpare världen över. Hyttor släcktes, valsverk tystnade. Bultar lossades, flyttcontainrar fylldes. I Sverige vet vi hur det gick. Färre jobb, färre men lönsammare företag. Och i dag gör vi faktiskt mer stål än någonsin.

Från Torshälla såldes en skänkugn, denna stålprocessens renande ärtsoppsgryta. På packlårens adresslapp kunde man läsa: Bhoruka Steel, Bangalore, Indien. Men vad hände med den? Vilket bidrag gav egentligen skänkugnen till Indiens utveckling?

Den som landar i Bangalore hamnar i ett larm, i ett vimmel, i ett rörigt gyttje av okända dofter, trånga gator där svärmar av bilar söker yta bland mopeder och alla dessa trehjuliga småtaxi, rickshor, som måste vara först först först och som driver genom myllret av människor

på väg nånstans medan andra dröjer stillastående hängande i klungor vid tessereringar,

hängande blängande män vid en mur under trädskronornas skuggor, enstaka män kring en lyktstolpe. Män med nakna fötter, män i reebok. Kvinnor på språng, kvinnor i vardagsärenden, kvinnor på väg med småbarn. Barn på väg till skolan, tiggande barn på väg

Globalisering

innebär att länder, företag och människor i världen blir alltmer beroende av varandra. Källa: Nationalencyklopedin

På Bombay Rayon Fashions i Bangalore sys det till H&M. I affären kostade klänningen 98 kronor. Lönekostnad per klänning: 2:25 kronor.

Foto: HARALD GATU

grymma värld

till ingenting. Kringflackande hundar, getter, gulvita höga kor vars hud glider upp och ner över synliga revben och mitt i detta virrvarr ombesörjer de trottoarboende sin värdiga morgontvätt i rännstenen. Schamponerade hjässor, intvålade ryggar, nyborstade tänder. Alldeles intill kör en åsna ner mulen i ett meterhögt sopberg, den som passerar känner en kväljande stank blandas med omgivningens kryddiga rök.

Lite längre ner på gatan har en man spänt upp en presenning till bostad högt upp mellan tre träd. I butiken strax under honom säljs bärbara datorer och Nokias senaste modeller.

I denna sexmiljonersstad dröjer det tre dagar innan jag hittar det första rödljuset.

Skänkgugnen, här nånstans landade den.

Industrin omsluter Bangalore likt en cirkel som delar sig i två halvor. Sida vid sida lever

det nya och gamla industrisamhället, i var sin kokande halvcirkel runt stan.

I den ena halvan växer den nya it-industrin. Mellan kåkstäder och steniga fält skjuter nybyggda kontorsbyggnader upp; en byggnad har formen av en förvriden jättebåt i stål och

»Säg... vad tycker människorna i Sverige om H&M:s kläder?«

glas, en annan är byggd som en glaspjramid med en yta stor som femtio fotbollsplaner. Indiens fantastiska framtid. En it-boom förlöst av gamla regeringars satsning på teknisk utbildning och stadens flygvapenindustri.

Jag lämnade it-halvan och åkte in i den andra. Trafiken glesnade något och bakom

frodig, fuktig grönska skymtade låga vidsträckta byggnader. Textilfabrikerna.

Den som handlar kläder på H&M bär plagg från Bombay Rayon Fashions. Den som läser gästboken i dess reception ser att H&M är flitiga gäster.

– Javisst, H&M köper nästan hälften av vår tillverkning, sa produktionschefen Somanath Achar. Vi satt på hans kontor och han tittade upp mot den välgörande fläkten i taket.

– Säg... vad tycker människorna i Sverige om H&M:s kläder?

Tja, fler och fler bryr sig hur kläderna tillverkas, svarade jag. Snabbt började han berätta om fria luncher för personalen, om barnkrubban för trettio-fyrtio småbarn, om de fria transporterna till och från fabriken. Han tog mig ut i fabriken och på vägen ut lade han armen om en skyltdocka som bar en av H&M:s sommarklänningar. Vi såg söm-

► merskor i långa rader. Han berättade om hur de tretusen anställda bemannar fabriken, hur många som jobbar på varje avsnitt, hur hög takt de håller, hur många plagg varje lina producerar per timme, per skift och hur mycket var och en tjänar och-det-är-ingen-ting-vi-skäms-över-för-här-betalar-vi-min-sann-en-bra-bit-över-minimilönen.

Och hur mycket är det?

600 kronor i månaden. Tre kronor i timmen, åtta timmar per dag, sex dagar i veckan.

Sömmerskorna stod tätt men inga sågs tala med varandra.

Semester? Nja, de nationella helgdagarna förstås. Och några dagar till.

Bara någon enstaka mötte min blick med ansatsen till ett leende. Resten allvarliga, ingen besvarade mitt tilltal.

Gulvit- och grönvitmonstrade tyger löper genom symaskiner, dras längs långsmala bord, sträcks viks packas och formas till

»Varför måste du gå? Så att du kan gå och lägga dig och dö?«

H&M-klänningen. Värmen är kvävande, fuktig. Ljudet bedövande.

Alltså: Varje lina gör åttio klänningar i timmen. På varje lina: sexti sömmerskor. Lönekostnaden per plagg blir... två kronor och tjugofem öre.

I butik kommer plagget att kosta 98 kronor. Att kläder är så billigt nuförtiden.

Ute kändes trettiogradersvärmen närmast behaglig. På grusplanen framför fabriks-

Jagadambas 27-åriga dotter hängde sig i textiltfabriken. Hon orkade inte längre med tempot och trakasserierna på Gokaldas Exports, leverantör till H&M.

INDIEN

► **Folkmängd:** 1149 miljoner – bara Kina har fler.

► **Yta:** 3,2 miljoner kvadratkilometer – åtta gånger Sveriges.

► **Språk:** Hindi, engelska – och hundratals andra.

► **Medellivslängd:** 65 år (Sverige 81 år).

► **BNP per capita:** 1000 US-dollar (Sverige 44000).

Källa: Nationalencyklopedin

byggnaden sågs företagets tjugoen bussar parkerade i väntan på att få skjutsa hem arbetarna. Utan bussen skulle inte många kunna ta sig till fabriken.

En morgon för några månader sedan fylldes just denna grusplan av tusentals förtvivlade textilarbetare. Under bussen låg en av deras arbetskamrater livlös, 19-åriga Gayathri. Företagsvakternas batongslag tvingade in den förtvivlade folkmassan till maskinerna.

Tempot. Leveranserna. Men alla textilarbetare orkar inte. Alla kan inte. Alla hinner inte med. Bara senaste halvåret har Bangalores sömmerskor betalat ett högt pris för våra billiga kläder.

Som 18-åriga Renuka. Hon klarade inte förmännens aggressivitet. Förmådde inte hålla tempot. När mamman, också textilarbetare, kom hem hittades dottern hängd på toaletten.

Som 39-åriga Padmavathi. Hon kollapsade när hon stigit av sitt skift och avled på väg till läkaren.

Eller som Shilpa, 19. Anklagad för stöld av två par jeans hon själv varit med att sy upp. Förmännen på Gokaldas Exports – leverantör till bland annat svenska H&M – kallade samman alla anställda som förevisades den förmodade snattaren. Hon klarade inte skammen, hemma tog hon sitt liv.

På Shalini Creations – leverantör åt Gap, Polo Jeans, Ralph Lauren, Tommy Hilfiger – förvägrades den högggravida 27-åriga Rathamma lämna jobbet trots värkar. Förmännen sa sig tvivla på att hon var gravid. Efter skiftets slut tvingades kvinnan föda utanför fabriken. Barnet överlevde inte.

Samma arbetsplats, tre månader senare: en illamående kvinna vill lämna arbetsplatsen. Hennes arbetskamrater hörde produktionschefen förvägra henne permission: "Varför måste du gå? Så att du kan gå och lägga dig och dö?"

Till slut tilläts hon gå. Hon sjönk ihop på gatan. Kort därefter på sjukhuset avled kvinnan.

På Gokaldas Exports arbetade en annan 27-årig kvinna. Ammu, ensamstående till två barn och med den alkoholiserade mannen

i fängelse. Ammus arbetskamrater såg hur förmännen pinade henne.

En kväll satt hennes barn, femåriga Sathy och åttaåriga Sorya och väntade på mamma. Hon kom inte.

Morgonen därpå sågs hennes kropp dingla från en snara på personaltoaletten.

Middagssolen var obarmhärtig den dagen jag sökte upp Ammus mamma Jagadamba i utkanten av Bangalore. Från motorvägen passerar man ett läger där solen hettar pressenningstälten till plastugnar.

Jagadamba bor något bättre än grannarna i tälten, i en enkelt murad bostad som hon fick i kompensation när staden rev en del av innerstadsslummen.

När vi kom väntade Jagadamba på sina bägge barnbarn. Hon har hand om dem nu. Framför sin bostad stod hon tyst. Man kunde ana vilka krafter som stred inom henne: vrede och sorg. I hennes uppsyn fanns en avvaktande stillhet. Vad säger man till en kvinna vars dotter tagit livet av sig i fabriken?

Vi tittade på varann. Hur klarar du dig?

– Vi fick pengar av företaget.

Hon vet vad en förtvivlad sömmerskas liv är värt. Företaget betalade sexton tusen kronor i ersättning för Ammu.

Sexton tusen.

En spott i havet för ett företag som sålde för 1,6 miljarder kronor det året.

Jagadamba undrade sedan:

– Om det nu finns fackföreningar som hjälper människor, kan inte fackföreningen i ditt

»Efter skiftets slut tvingades kvinnan föda utanför fabriken. Barnet överlevde inte.«

land betala mina två barnbarns skola? Så att de får en utbildning?

Några timmar senare befann jag mig hos Muddapah i beklädnadsarbetarförbundet Garment Workers Unions oansenliga lokal ovanpå en sylta i stans utkanter.

Han berättade: bland Bangalores textilarbetare sprider sig turberkolos, astma, synproblem, värkande ryggar, förslitna axlar. Den som klagar jagas iväg. Landsbygden och slummen tillhandahåller ändå miljontals unga kvinnor som vill arbeta.

Av Bangalores alla textilarbetare – de är snart en miljon – är bara en bråkdel organiserade i fackföreningen. Av de tusen företagen har inget kollektivavtal som reglerar löner och arbetstider. Inget.

Hemma i Sverige brukar H&M göra en stor sak av att de minsann ser till att minimilönerna hålls. Muddapah log. Den lagstadgade minimilönen är löjligt låg även med indiska mått, 11 kronor om dagen. ►

Det indiska stålet biter. Två av världens största stålföretag, Arcelor och Corus, har köpts upp av indiska industrialister. Och Mukand Steel köpte förparet i götverket från Smedjebackens valsverk.

Foto: MARTIN VON KROGH

- – H&M är ändå okej jämfört med andra. De brukar ringa oss och höra vår åsikt om det har varit problem på någon arbetsplats.
De respekterar oss, sa han.
- Men de kunde göra mer. De skulle kunna göra gemensam sak med oss.
Han blir tyst en stund.
- Så vad anser du om globaliseringen, Mud-dapah?
- Den är bra, den ger jobb. Men, den är orättvis.

För åttiofem år sedan, långt innan globaliseringen kallades globalisering hamnade svenska kullagertillverkaren SKF på indisk mark.

I dag finns två fabriker i landet, varav den ena i skarven mellan de två industriella halv-cirklarna i Bangalores utkanter.

När länder byggs byggs de med kullager. I dag sprutar kullagren ut från de indiska fabriker.

Visst har de trehundra anställda SKF-arbetarna hyggligt jämfört med de flesta i landet. Fast anställning, fem gånger högre lön än

»Globaliseringen är bra, den ger jobb. Men, den är orättvis.«

sömmerskorna på Bombay Rayon. Men när fabriken expanderar är det med inhyrda till sömmerskelöner, inhyrda som klubben inte får förhandla för, inhyrda som tvingas stå i särskilda matköer och som tvingas äta annan mat än de fast anställda.

Och visst har facket en egen klubblokal, egen dator. Men utan internetuppkoppling, utan egen e-post trots att fabriken gränsar till ett av världens hetaste it-områden.

Och visst kan klubben förhandla om löner. Men fackets löneförhandlare och sekreterare, Anil Kumar, har fått sparken efter arton års anställning. Orsak: olovlig frånvaro.

En eftermiddag sitter vi i Anils hem bland smågatorna i stan. Han visar läkarintyg som bekräftar ryggproblemen. En tjock pärm med det ena dokumentet efter det andra.

– SKF var bara ute efter att knäcka facket. Vi ställde tuffa lönekrav och det retade företaget. Jag är inte den förste som sparkats.

Två gånger på nittio-talet avskedade SKF fackliga ledare vid Bangalore-fabriken.

– De svenska cheferna har alltid varit bra, men de indiska. De vill krossa oss.

En dag hade jag Bangalorefabrikens chef Harsha Kadam framför mig.

– Anil Kumar? Å det är en lång historia, minst åtta år. Olovlig frånvaro vid upprepade tillfällen. En attack på facket? Inte alls. Jag kan inte göra undantag för den som är aktiv i facket och missköter sig. Jag har ytterligare två fall av personer som inte varit tillräckligt

I trådvalsverket på Mukand Steel kan man hitta Mikael Nilsson och Bengt-Olov Finn från Morgårdshammar.

närvarande. Ska de mätas med annan måttstock än en fackligt aktiv?

När jag återger chefens ord för Anil Kumar ler han och pekar på pärmen med dokumenten. Hemma strömmar den ene efter den andre in i tvårumslägenheten. Hans fru, den tolvårige sonen, den nioåriga dottern, system med sin son och Anils gamla mamma.

Anil försörjer dem alla, utan lön.
– SKF-facket gav mig bidrag till en början. Men deras kassa är liten.

Så, vad tänker du göra?

Han nickar mot utrymmet mot gatan där systemen och hennes son sover.

– De flyttar in till oss. Sedan tänker jag öppna ett internet-café därinne.

Det som hänt arbetare som sömmerskan Ammu och metallarbetaren Anil kan få vem som helst att glömma en gammal skänkugn som

för tjugofem år sedan skeppades iväg från Torshälla till Bhoruka Steel i Bangalore. En dag åker vi ändå ut till detta Bhoruka Steel.

Av stål, visar det sig, finns inte mycket kvar än i själva företagsnamnet.

Stål? Vi har inte tillverkat stål på tio år, säger en general manager Guresh Kumar.

Du vet, höga elpriser, dyrt skrot.

Han visar den steniga tomma platsen där stålverket låg.

Vart tog den svenska skänkugnen vägen?

– Åh den. Till Mukand Steel utanför Mumbai. De köpte allt.

En annan del av landet.

Vi åkte in mot stan igen.

– Så din skänkugn har packats ner och skickats iväg igen, sa chauffören och jag svarade att det var förbannet mig retfullt att det inte fanns mer än några dammiga stenar kvar av ett helt stålverk.

Här är, säger de, rätt mycket annorlunda mot vad vi är vana vid.

Foto: MARTIN VON KROGH

Många för bok på Mukand Steel. Hit har Morgårdshammar levererat valsverk sedan 1950-talet.

Indien är ju ett framtida ställand. Och så drog jag harangen om hur indierna Mittal köpte ståljätten Arcelor i fjol och hur indierna Tata köpte en annan ståljätte, Corus och hur samma Tata tagit över gamla brittiska kronjuveler som Jaguar och Landrover

»SKF var ute efter att knäcka facket. Vi ställde tuffa lönekrav och det retade företaget.«

och hur indiska Wipro snart bygger en fabrik för hydraulcylindrar i Östersund med hundrafemtio anställda och hur indiskt kapital gått in i Arvika gjuteri.

Indien rusar mot en ny tid. Stål, bilar. Kapi-

tal i överflöd. High tech, it, mjukvara. Hit flyttar en del av västvärldens telefonväxlar och bokningskontor. Amerikanska elever får sina skrivningar rättade i Indien över nätet och den som vill boka ett bord på en viss restaurang i Texas kopplas över till Bangalore där någon ser på dataskärmen vilka bord som är lediga.

Fem miljoner nya mobilanvändare – varje månad. Ericsson sätter upp en ny radiobasstation i detta land var tjugonde – minut.

Så där rusar det på.

På väg in till stan igen passerade vi en bro och tessereringar varvades med butiker där armeringsjärnen sköt ut i gatan, eldar brann och på lyktstolpar och väggar satt anslag som annonserade den nya tid som erbjöd utbildning, jobb, språk.

Dagen efter gick flyget till Mumbai.

Den som landar i Mumbai hamnar i samma myller och gytter som i Bangalore men tre, fyra gånger större, tjugo miljoner invånare och – lyssna, det här är knappt man fattar – elva-tolv av dem är slumbefolkning och dessa trängs på blott 5 procent av stadens yta.

Mumbai, platsen portugiserna kallade ”den goda viken”, bom bahía som blev Bombay som nu rymmer världens folkrikaste kåkstad.

Tio mil därifrån i staden Kalwe är det platt, tyst, torrt. Slumkåkarna finns överallt, även utanför Mukand Steel.

Ur skjulen hämtas den tillfälliga, knappt avlönade arbetskraft som anlitas för tillfälliga jobb. Indien slukar allt valsat stål, företaget bygger ut, bygger om, fyrtio kubik ny grund gjuts, företaget moderniserar med billig handkraft. Kvinnor bär bruk, kvinnor bär sten. Hundratolv svenska öre för tolv timmars tungt jobb i hettan, får vi veta. Deras ansikten tiger som hos en sömmerska i Bangalore, deras blickar väjer. Fotografen förvägras fotografera.

I stålverket valsas stål till SKF, Bosch, Hyundai, Ford.

Vi passerar skänkugnen. Nej, inga bilder.

Men det är ju därför vi är här. Vi har lovats se skänkugnen från Torshälla. Som ni köpte från Bhoruka i Bangalore. *The ladle mill, you know?*

– Den är inte från något Torshälla. Det enda svenska vi tog över från Bangalore var förparet i valsverket. Och det har suttit i Smedjebacken.

Va? Förparet? Nä, det köpte ni väl direkt från Smedjebacken, åttiofyra? Vi förstod ingenting och vi käftade en stund. Luften gick ur och det kändes mest hett och jävligt och tröttsamt.

Ta lite vatten, sa en röst bakom mig. På svenska.

Där stod Micke och Bengan. Mikael Nilsson och Bengt-Olov Finn.

Där stod den svenska tjänsteexporten.

Jag som alltid undrat över hur ett land kan exportera tjänster.

Varuexport begriper man ju. Den kan man ju ta på eller ställa in mjölken i. Stål, kylskåp, bilar. Men tjänsteexport?

Här stod två svenska metallarbetare från Morgårdshammar på utlandsuppdag. I månaderna hade de bott här och käkat nanbröd och ris och kyckling i kryddig masalasås medan de monterat ett nytt trådvalsverk.

Micke var i Indien för första gången, Bengan däremot hade varit här så pass många gånger att han nu kunde ta en klunk kranvatten utan att magen går i bitar.

De sa att nästa gång de hör en sjuttonåring hemma gnälla så ska de bara säga:

– Att vi är lyckligt lottade. Det här är ett jävla hårt samhälle där den som är född på botten aldrig kan ta sig upp utan bara hänvisas till riktiga skitjobb som att gå med en DDT-spruta eller hålla på med giftiga färger, i bästa fall med ett papptryne för ansiktet och alla vet, även han själv, att det de sysslar med är livsfarligt och att han kanske bara har tio år till att leva.

Vi satt i ett kontorsrum och drack varsin kylld Pepsi vaktmästaren serverat oss.

– Jag har varit på arbetsplatser där man

tvångas muta chefen för att få behålla jobbet. Här förväntas alla muta alla, sa Bengan.

Han sa att det gnälls för mycket i Sverige och jag svarade att jag funderade på globaliseringen.

Folk från valsverkstillverkaren Morgårdshammar tycks ha varit här i alla tider och monterat valsverk. Bengan:

– De sa åt mig att en av valsarna fallit i sättning och när jag plockade isär grejerna såg jag att en gammal arbetskamrat till oss, Bengt Rosin var här sextiott och satte upp valsverket och jag sa bara att om Rosin varit

»Det här är ett jävla hårt samhälle där den som är född på botten aldrig kan ta sig upp.«

här och monterat så har det då fan inte fallit i sättning en hundra del millimeter. Då har själva fundamentet sjunkit.

Världen var globaliserad redan när Rosin var här sextiott.

I dag vet vi att industriutvecklingen i Indien ger industrijobb i Sverige värda fem-sex miljarder kronor per år. Några kronor och några jobb hamnar i Morgårdshammar. Valsverk tillverkas där och Micke och Bengan åker iväg och monterar.

Varuexport och tjänsteexport hand i hand.

– För varje valsverk vi monterar här slår väl nåt igen i Europa, sa Micke uppgivet.

Kanske inte ändå, eftersom Indien just håller på att industrialiseras på allvar och säljer det mesta av stålet inom landet.

Kina och Indien byggs upp. Ungefär som Västeuropa byggdes upp efter andra världskriget. Det är lite av samma grej.

Globaliseringen både ger och tar jobb. Men som Muddapah i Bangalore sa: "Den är orättvis."

Jag berättade om H&M:s textilarbetare i Bangalore. Och Bengan sa:

– Sedan ska karringarna hemma rusa på rea och köpa de där kläderna ännu billigare. Det är så man mår illa.

Hemma i Sverige igen. Funderade på att åka till Torshälla och berätta om skänkugnen som ingen vet var den är eller vad den betytt. Men vi skulle i alla fall kunna berätta om att Indien är på gång och att utvecklingen där ger även oss ett och annat jobb.

Den som tar bilen från Stockholm till Torshälla kan dessutom fundera på hur många shoppingglador med kläder och elektronik från låglöneländerna man passerar under de femton milerna. På tal om globaliseringen, alltså. ■

Fotnot: Mumbai hette tidigare Bombay.

VÄLKOMMEN TILL EN WEEKEND PÅ RONNEBY BRUNN

Koppla av med en weekend på Ronneby Brunn - en av södra Sveriges största resortanläggningar, omgiven av en härlig brunnsparc. Hotellet som har rötter från 1897, erbjuder bland annat energigivande SPA behandlingar, en 34 gradig pool och restaurang i toppklass med lokala råvaror.

Välkommen till en weekend som ger hälsa och välbefinnande!

Ronneby Brunn har 264 rum, SPA anläggning, pool, restaurang, bowlinghall med 10 banor, parkering etc.

Erbjudande Hotel Ronneby Brunn:

2 övernattnings, 2 frukost, 1 tre-rätters middag, Entré till SPA avdelningen

Pris per person del i dubbelrum

Barn 0-5 år gratis (ingen middag)

6-15 år kr 899:-

SPA behandlingar skall förbeställas innan ankomst.

Ankomst fredagar från 9/1 – 27/3 - 2009

Expeditionsavgift: kr. 45:-. Avbeställningsskydd kan köpas för kr. 75:- pr. vuxen och kr. 38:- pr. barn (6-15 år).

kr 1.499:-
ordinarie pris
2.100:-

Beställning genom Bellevue Tours Telefon 031-18 00 12 eller www.bellevuetours.se logga in med mediakod: DA
Öppettider: måndag - fredag 09:00-16:00